

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv

Årsmelding 2020

De forente nasjoners
organisasjon for utdanning
vitenskap og kultur

Verdensarv
i Norge
Vegaøyen

VERDENSARV
VEGAØYEN

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv

Årsmelding 2020

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv
 Ærfuglveien 1
 8980 Vega
 Tlf: 97 03 46 46
 E-post: post@verdensarvvega.no
 Internett: www.verdensarvvega.no

Forsidebilde: Roald Kluge

Innhold

1. Sammendrag	4
2. Nasjonalt og internasjonalt arbeid	5
2.1 Havbruk og Unesco	5
2.2 Øvrig nasjonalt og internasjonalt arbeid	6
2.3 Utviklingsarbeid - Framtidens Folkehøgskole	8
3. Finansiering	9
4. Satsningsområder 2020	11
4.1. Kulturlandskap	11
4.2. Ærfugltradisjonen	13
4.3. Fiskeriene	16
4.4. Formidling	17
4.5. Besøksforvaltning/reiseliv	18
4.6. Fugleliv	19
4.7. Viltkartlegging og vegetasjon	19
4.8. Overvåking av verdensarven	21
4.9. Kulturminnevern	23
5. Arbeid i regi av andre instanser	24
5.1. Vega Verdensarvsenter (utdrag statusrapport)	24
5.2. Vega verneområdestyre (utdrag årsmelding)	26
5.3. Oppsyn i regi av Statens naturoppsyn (utdrag)	27
5.4. Vega kommune: Arbeidsoppgaver verdensarv	28
5.5. Administrativt kontaktutvalg	28
5.6. Helgeland Museum	29
5.7. Frivillig arbeid	30
6. Bakgrunn for Stiftelsens arbeid	31
6.1. Stiftelsens styre	32
6.2. Stiftelsens rådgivende utvalg	33
6.3. Stiftelsens sekretariat	34
6.4. Vega Verdensarvsenter AS	34

1. Sammendrag

Det må innledningsvis fastslås at 2020 ble et svært spesielt år pga pandemien som gjorde at mange planlagte tiltak, kurs og arrangement måtte avlyses eller utsettes. Dette gjaldt spesielt nedstengingen våren 2020 og smittevernhensyn som måtte tas i Vega verdensarvsenter. Men også formidlingen i Vegaøyen ble sterkt skadelidende da alle de organiserte turene til Utværet Lånan ble kansellert. Det samme skjedde med utfluktene fra Hurtigrutene og planlagte anløp av explorerskip. Sesongen 2020 endte likevel med overskudd og besøksrekord for senteret, siden så mange la ferien til Vega.

Styret vedtok i sak 10/20 rammer for arbeidsplan og budsjett på kr 4,411 mill kr, der 4,261 mill kr var tildelt fra Miljødirektoratet etter søknad. I tillegg fikk barne- og ungdomssatsningen i Skaperverkstedet utbetalt 780 000 kr i sponsormidler.

Stiftelsen søkte forøvrig midler hos Riksantikvaren/Nordland fylkeskommune til ærfuglarkitektur og istandsetting av Bremstein, hos Kulturrådet til dokumentasjonsprosjektet «De usynlige» og samt hos Statsforvalteren til kulturlandskapsopplæring for 10. klasse ved Vega skole. Riksantikvaren bidro utenom Stiftelsens budsjett med totalt 4 mill kr til verdensarv-arbeidet som omfattet i hovedsak bygningsvernprosjekt. Disse midlene ble tildelt via Nordland fylkeskommune.

Stiftelsens regnskap for 2020 er avlagt med et resultat på kr 2 671.

Prioriterte arbeidsoppgaver i 2020 har vært:

- Oppfølging av det nasjonale arbeidet gjennom ledervernet i Norges Verdensarv og møte med Klima- og miljødepartementet og direktoratene via nettverket for verdensarvkoordinator
- Planlegging av workshop om klimaindikatorer i samarbeid med Riksantikvaren og Miljødirektoratet
- Samarbeid med grunneiere og fuglevoktere om dunværene og med skjøtsel/formidling, deltakelse i Samarbeidsrådets møter
- Deltakelse i administrativt kontaktutvalg for Vega verneområdestyre
- Arbeid med utvikling av verdigrunnlag og tema i en framtidig folkehøgskole
- Dialog med Vega kommune, Fylkesmannen i Nordland og grunneiere om prioritering av skjøtelsesmidler via Landbrukets Utviklingsfond (LUF-midlene)
- Deltakelse i styret for Vega Verdensarvsenter AS
- Deltakelse i bestillingsdialogen med Vega verneområdestyre og Statens naturoppsyn
- Samarbeid med Vega skole om utvikling av tilbud for barn og unge
- Arbeid med videreutvikling av formidlingskonseptet for verdensarvsenteret, inkl databasen «Dypdykk»
- Lokal forankring av senteret via møter, arrangement og sosiale medier

2. Nasjonalt og internasjonalt arbeid

FYLKESRÅDET I NORDLAND VEDTOK I 2020 Å OPPRETTHOLDE SITT OPPRINNELIGE VEDTAK OM Å GI MOWI FEM ÅRS DISPENSASJON TIL OPPDRETT VED RØRSKJÆRAN. (FOTO: VISITHELGELAND)

2.1 Havbruk og Unesco

Vega kommunestyre vedtok i 2019 Kystplan Helgeland etter 3. gangs høring. I planen var det satt av de to lokaliteter for akvakultur ved Hysvær og Rørskjæran.

Riksantikvaren og Fylkesmannen i Nordland ga innsigelse til planen ut fra en vurdering av at verdensarvverdiene ikke var tilstrekkelig ivaretatt og at det måtte foretas kunnskapsinnhenting ut fra de kriterier som det ble anmodet om fra UNESCOs rådgivende komiteer ICOMOS og IUCN. Vega kommunestyre imøtekom innsigelsene ved å igangsette arbeidet med en tilleggsutredning (KU) til Kystplan Helgeland for Vega kommune. Kommunen hadde dialog med Riksantikvaren og Miljødirektoratet om tilleggsutredningen og inngikk en avtale med firmaet Menon Economics om en samfunnsanalyse med kunnskapsinnhenting rundt verdiskaping med basis i havbruk og reiseliv. I 2020 ble det videre inngått avtale med konsulentfirmaet Instant Heritage om å gjennomføre hoveddelen av tilleggsutredningen.

Klima- og miljødepartementet opphevet i april 2020 Miljødirektoratets vedtak om tilbakekalling av utslippstillatelsen ved Rørskjæran og etter klage fra Mowi vedtok Fiskeridirektoratet at det ikke lenger var grunnlag for tilbakekalling av lokaliteten. Dette vedtaket ble pålagt av bl.a. Riksantikvaren. Fiskeridirektoratet utsatte iverksettingen i

påvente av klagebehandling i Nordland fylkeskommune. I november 2020 valgte fylkesrådet i Nordland å opprettholde sitt opprinnelige vedtak om å gi Mowi fem års dispensasjon til oppdrett ved Rørskjæran. Kommunal- og moderniseringsdepartementet sendte på sin side Vegas del av Kystplan Helgeland tilbake til Vega kommune og minte om forpliktelsene som ligger i Verdensarvkonvensjonen. Departementet viste til at det var igangsatt arbeid med tilleggsutredninger som vil bidra til å avklare om og på hvilket grunnlag kan etableres innen verdensarvområdet. Det ble samtidig henvist til forpliktelsene i intensjonsavtalen som ble inngått mellom statsparten, regionale og lokale instanser i 2002 og at de forventet at arbeidet med tilleggsutredningene ble gjennomført så raskt som mulig.

2.2 Øvrig nasjonalt og internasjonalt arbeid

Da landet ble nedstengt pga covid19 i mars 2020, førte dette også til stopp i alle større arrangement det meste av 2020; både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Verdensarvforum skulle etter planen skje i Geiranger i mai 2020, mens det nordiske verdensarvmøtet skulle være i Rjukan-Notodden. Tema for Verdensarvforum 2020 skulle være «**Verdensarvstedenes livsvilje og tålekraft: statlige og stedlige ambisjoner i verdensarvpolitikken**». Målet var å belyse de utfordringene og mulighetene de små verdensarvstedene står overfor i arbeidet med å sikre og skape utvikling med utgangspunkt i verdensarvverdiene. Styret i Norges Verdensarv vedtok å utsette konferansen til 2021. Det sammen gjorde de lokale aktørene i Rjukan-Notodden.

Etter planen skulle det arrangeres en internasjonal workshop på Vega i mars 2020 med eksperter fra Australia og USA som har utviklet indikatorer for å måle klimaendringer; Climate Vulnerability Index (CVI). Riksantikvaren er norsk samarbeidspartner og tok initiativ til å få utviklet og brukt slike indikatorer for å vurdere klimaendringer i Vegaøyen som et kulturlandskapsområde. Workshopen ble forsøkt gjennomført også på høsten, men ble til slutt utsatt til 2021/2022.

I vervet som styreleder i Norges Verdensarv deltok daglig leder i Stiftelsen i møte med Klima- og miljødepartementet om kompensasjonsordning for de autoriserte verdensarvsentrene for tap som følge av covid 19. Et annet tema var å få indeksregulert tilskuddet til verdensarvsentrene, slik det er for de øvrige autoriserte sentrene. Begge deler ble også fulgt opp av leder av Norges Verdensarvs politiske råd; ordfører Runa Finborud med innspill til Stortingets energi- og miljøkomité og- familie- og kulturkomiteen. De autoriserte naturinformasjonssentrene fikk etter hvert en egen ordning å søke på, men den gjaldt ikke for verdensarvsentrene og Vega Verdensarvsenter kunne ikke søke på en kompensasjonsordning via Stiftelsestilsynet, siden senteret er organisert som aksjeselskap.

VEGA VERDENSARVSENTER HADDE BESØKSREKORD MED 30 – 35 000 BESØKENDE I 2020

I og med at senteret ble åpnet først i juni 2019 og ikke hadde omsetningstall for et helt år å vise til, var heller ikke de økonomiske forutsetningene for kompensasjon til stede. Redningen for Vega Verdensarvsenter ble svært god økonomistyring fra daglig leder og gode besøkstall. Vega fikk 65 000 besøkende og cirka halvparten av disse la turen om senteret. Formidlingen i Vegaøyen ble imidlertid sterkt skadelidende da alle de organiserte turene til Utværet Lånan ble kansellert og alle andre planlagte arrangement i Vegaøyen ble avlyst. Dette ga stor nedgang i omsetningen for bl.a. Utværet Lånan. I og med at styret hadde vedtatt en søkbar post for formidling i selve verdensarvområdet, kunne noe av inntektstapet kompenseres via Stiftelsens budsjett. Det samme skjedde med utfluktene fra Hurtigrutene og de syv planlagte anløpene av explorerskip. Bare de kansellerte turene førte til et inntektstap for senteret på mellom fem hundre tusen og en million.

På nasjonalt plan gjennomførte Riksantikvaren i 2020 en internasjonal anbuds-konkurranse for produksjon av basisutstilling for verdensarven. Norges Verdensarv deltok med styreleder og daglig leder i møter for å drøfte de innkomne tilbudene fra de tre firmaene/ grupperingene som hadde kvalifisert seg til å levere anbud. Norges Verdensarv fikk i 2019/2020 gjennomført fotografering av alle verdensarvstedene og også fullført film fra alle stedene. Guri Dahl har tatt bildene som blir samlet i en database som stedene får tilgang til, mens Fabelaktiv TV har filmet. De fikk i 2020 en intensjonsavtale med NRK om å lage halvtimes filmer fra hvert sted til en programserie om verdensarven i Norge.

2.3 Utviklingsarbeid - Framtidens Folkehøgskole

En viktig oppgave i 2020 var utvikling av innholdet i en mulig framtidig folkehøgskole på Vega. Folkehøgskolen skal bygge på verdensarvens verdier og vil kunne bli en svært viktig bidragsyter til å ta vare på og utvikle verdensarven. Den vil også kunne bli svært viktig i forhold til mange attraktive arbeidsplasser og ung energi inn i lokalsamfunnet. Den lokale arbeidsgruppa var ledet av rådmann med teknisk sjef som sin representant, reiselivssjef og de daglige lederne i Stiftelsen og Vega verdensarvsenter.

Det ble i 2020 gjennomført møte med formannskapet, i næringsforeningen og inviterte lag, foreninger og andre interesserte. Prosjektgruppa gjennomførte også en svært vellykket workshop med representanter som på ulike måter har arbeidet med ungdom, skole og friluftsliv. Gjennom arbeidet i workshopen ble det konkretisert flere linjetilbud. I workshopen ble det arbeidet med å utvikle linjefag som kan være unik for denne folkehøgskole. Gjenstående arbeid er prosjektering av campus, politisk forankring og arbeid med finansiering som skal skje i kommunal regi. Søknaden skulle egentlig være klar for innsending i mars 2021, men dette er utsatt til mars 2022.

Per i dag er det rundt 12 steder som søker om å få folkehøgskole og som lenger framme i prosessen enn Vega. Det gjelder bl.a. Havbruksakademiet i nabokommunen Brønnøy. Det er derfor uvisst hva som skjer videre.

3. Finansiering

Stiftelsens budsjett for 2020 var på 4,411 mill kr, der 4,261 mill kr var tildelt fra Miljødirektoratet etter søknad. I tillegg fikk barne- og ungdomssatsningen i Skaperverkstedet utbetalt 780 000 kr i sponsormidler. Øvrige midler til Stiftelsens arbeid ble omsøkt fra Nordland fylkeskommune/ Riksantikvaren og Fylkesmannen i Nordland. Riksantikvaren bidro med totalt 4 mill kr til verdensarvarbeidet som omfattet i hovedsak bygningsvernprosjekt. Disse midlene ble tildelt via Nordland fylkeskommune. Stiftelsens regnskap for 2020 er avlagt med et resultat på kr 2 671.

Budsjett Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv 2020

	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Beite-, arealtilskudd, investeringer	1 030 000	840 000
Kulturbidrag - ærfugltradisjonen	1 500 000	1 550 000
Formidling	220 000	311 000
Fugleliv	100 000	20 000
Besøksforvaltning	200 000	320 000
Drift av stiftelsen	1 520 000	1 370 000
Sum	4 570 000	4 411 000

Posten for beite-, arealtilskudd og investeringer er redusert fra 2019 til 2020 da midlene via Landbrukets Utviklingsfond (LUF) er økt og flere tiltakshavere får tilskudd gjennom denne ordningen. Stiftelsen fikk merkostnader på kr 50 000 for duntradisjonen pga covid 19 og smittevernrestriksjonene. Det ble også en merkostnad på posten for predator-bekjempelse pga justerte takster for skadefelling.

Øvrige bidragsytere til ivaretagelse av Vegaøyen Verdensarv utenom Miljødirektoratets hovedtildeling var i 2020 på nesten 10,3 mill kr.

Bidragsyter	Tilskudd	Tiltak
Nordland fylkeskommune/Riksantikvaren	4 000 000	Verdensarv-/byggningsvernmidler
Landbrukets Utviklingsfond (LUF)	1 527 525	Skjøtsels- og landbrukstiltak
Miljødirektoratet	2 500 000	Autorisasjonsmidler senteret
Vega Verneområdestyre	563 200	Skjøtsels- og informasjonstiltak
Handelens Miljøfond	160 000	Hold Vegaøyen Verdensarv ren
Statsforvalteren i Nordland	135 400	Skjøtsel trua naturtyper, viltkartlegging
Vega kommune	950 000	Reiselivstiltak
Vega kommune	400 000	SMIL-midler
Kulturrådet	40 000	Dokumentasjonsprosjekt øyan
SUM	10 276 125	

Midlene er brukt til tiltak for å ta vare på og videreutvikle verdensarvverdiene i området gjennom ærfugl-drift, skjøtsel av kulturlandskapet, formidlings- og informasjonstiltak, reiselivstiltak og tilrettelegging for styrt ferdsel.

Den høye finansieringsgraden fra ulike aktører av verdensarvarbeidet for øvrig viser både den innsats og det engasjement som mange instanser og enkeltpersoner legger ned i å sikre og utvikle Vegaøyen verdensarvområde.

I 2014 - 2020 har regionalt og lokalt næringsliv gitt sponsorbidrag til verdensarvsenteret og «Eventyret Vegaøyen Verdensarv» og «Heltens reise» på nesten **5 millioner kr.** I tillegg kommer instanser som Helgeland Museum, Statens naturoppsyn, skolene, grunneiernes og frivilliges innsats i området. Det er grunn til spesielt å trekke fram fuglevokterne og bønder lokalt som tar på seg et stort arbeid med å frakte dyr i båt over lange avstander for å få beitet øyene, samt alle skoleelevene som bidrar aktivt i Vegaøyen og verneområdene på Vega. Videre gjennomføres det en rekke arrangement i regi av frivillige lag og foreninger som bidrar til å formidle natur- og kulturverdier og skape opplevelser.

HANDELENS MILJØFOND BIDRO MED TILSKUDD TIL HOLD VEGAØYA VERDENSARV REN OG 9. OG 10. KLASSE PLUKKET SEKS TONN MARINT AVFALL SOMMEREN 2020

4. Satsningsområder 2020

4.1. Kulturlandskap

BEITING MED GEIT KOMBINERT MED SLÅTT HAR GITT SVÆRT GODE RESULTATER PÅ STEINSHOLMEN

Satsningen på tiltak innen kulturlandskap i verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk Fjordlandskap ble i 2020 gjenspeilt i statsbudsjettet og via jordbruksavtalen. Det har gitt mulighet til å følge opp og iverksette en rekke viktige tiltak. Av et totalbudsjett for 2020 på 4,411 mill kr som skulle dekke arbeidet på alle forvaltningsplanens områder, satte Stiftelsen av 2,6 mill kr til skjøtsel og duntradisjonen. Vega kommune tildelte 1,52 mill kr via LUF-midlene der Kr. 735 000 er gitt til skjøtsel i verdensarvområdet (beite og slått) og Kr. 792 525 er gitt til andre tiltak. Vega verneområdestyre bidro med 563 200 kr til skjøtsel i de vernede områdene. Økningen av LUF-midlene åpnet også for midler til to prosjekter i Stiftelsens regi utenom skjøtselstiltakene som ble fullført i 2020:

- «De usynlige», kr 200 000 til dokumentasjon av immateriell kulturarv innen bl.a. skjøtsel hos den siste generasjon av fast bosatte i verdensarvområdet
- kr 192 500 til refotografering av punkter i kulturlandskapet i regi av NIBIO/Oscar Puschmann

REFOTOGRAFINGEN FRA VEGAØYAN I 2020 VISER DEN STORE INNSATSEN SOM ER LAGT NED AV GRUNNEIERNE PÅ ULIKE ØYER I VERDENSARVOMRÅDET. HER FRA SKJÆRVÆR. (FOTO: RIKSANTIKAREN OG OSKAR PUSCHMANN)

Antall sau i verdensarvområdet hadde en gledelig utvikling og var i 2017 oppe i 1026 dyr, men pga sykdom og andre forhold avsluttet tre tiltakshaverne sin virksomhet i 2018 - 2019. Det førte til en nedgang til 750 dyr i 2018. Men i løpet av de par siste årene er det igjen to – tre yngre som satser på sau, så i 2020 var det 865 sau på beite i verdensarvområdet. Med den lave prisen som sauebøndene har fått for kjøtt av utegangersau bør det være en prioritert oppgave å få lokal videreføring og dermed bedre økonomi inn i næringen. Spesielt fordi utegangersau er den absolutt beste sauerasen for å beite kystlynghei og det karrige kulturlandskapet i Vegaøyen. Dette er et område som bør bli fulgt opp i årene framover.

Det er bare et fåtall storfe fra en av gårdene på Vega som er ute i Vegaøyen; 11 storfe på Emårsøy og Skogsholmen. Via Stiftelsens tilskuddsordning fikk 17 tiltakshavere tilskudd til skjøtselstiltak, mens 8 fikk via Vega verneområdestyre og 15 fra jordbruksavtalemidlene som Fylkesmannen tildeler etter søknad. Det ble slått 205 dekar i verdensarvområdet og 88 dekar i verneområdene.

Hogsten som finansieres gjennom Stiftelsen har foregått på Skogsholmen, Kilvær, Kvalholmen og noe mindre trefelling i Halmøy og Vegdalen. Skogsholmen er nå nesten fri for sitka, mens det på deler av Kilvær gjenstår en del skog. I Kvalholmen har en av grunneierne satt i gang et stort arbeid med felling av sitka og der er også 35 sau på beite nå. Det har ført til store og positive landskapsendringer.

Ca 3400 sitka er hogd av grunneierne på disse øyene. På Skogsholmen tas nå også buskfuru og kratt.

Vega verneområdestyre prioriterte i 2020 hogst av kratt og løvskog i verneområdene etter at siste rest av sitka i Kjellerhaugvatnet naturreservat ble tatt ut i 2019.

4.2. Ærfugltradisjonen

Største posten på Stiftelsens budsjett i 2020 var stimulerings- og rekrutteringsordninger for dunværstradisjonen med 1,5 mill kr. Pandemien ga utfordringer med smittevern hensyn som gjorde at skyssutgiftene i hekkesesongen økte, da antall fuglevoktere på båten måtte reduseres. Våren 2020 var også lang og kald og det var stor bekymring i dunværene om hvordan sesongen ble. Men det endte med 50 flere hekkende fugl enn 2019 - med i underkant av 1300 hekkende par. Utværet Lånan sendte i 2019 bekymringsmelding til Klima- og miljødepartementet om det de opplever som manglende oppfølging av dem mht rekrutteringstiltak, predatorbekjempelse og formidlingstiltak. Som en oppfølging av dette, satte Stiftelsen av kr 100 000 til formidling i Vegaøyen som alle aktører kan søke på. Det ble gjennomført møter med minkjegere og innført en bedre økonomisk kompensasjon.

MONICA OLSEN ER BLANT DE YNGRE SOM GJERNE VIL VIDEREFØRE ÆRFUGLTRADISJONEN, MEN SOM HAR PROBLEMER MED Å FÅ PERMISJON FRA JOBBEN. I 2020 FIKK HUN FRI OG VAR I SKJÆRVÆR SAMMEN MED SIN ONKEL TORVALD.

I forslaget til budsjett for 2021 foreslås også en ekstra post på kr 70 000 som inntil to rekrutter kan søke på.

I 2020 var det 21 fuglevoktere i Vegaøyen fordelt på åtte dunvær. De hadde 7 - 8 rekrutter og øvrig hjelp fra familie og venner. Også skoleklasser og frivillige som Vegaøyens Venner deltok på dagsdugnader.

De siste årene har flere yngre meldt seg interessert; en svært positiv trend. Men om de skal ha mulighet til å etablere seg, blir det nødvendig å få økt fuglevoktertilskuddet i årene framover. Flere opplever også problemer med å få permisjon for å kunne være fuglevokter; en problemstilling som må ses nærmere på. Stiftelsen må også ha midler til rådighet for å kunne tilby flere opplæringsplasser i verdensarvområdet. Ellers må Stiftelsen sette et tak for antall fuglevoktere, noe som vil hindre nyrekruttering. Hekkebestanden i dunværene har variert mye gjennom årene, noe som også går fram av gammel statistikk fra 80 - 90 år tilbake. Sannsynligvis viser den at hekkesuksessen varierer etter værforhold, mattilgang og evt andre faktorer. En slik faktor er predasjon og 2018 ble et katastrofeår for fuglevokterne i Muddvær. De opplevde gjentatte oterangrep på ærfuglene som hadde lagt seg på reir. Antall hekkende ærfugl ble mer enn halvert fra 167 i 2017 til 70 i 2018.

HEKKESUKSESS I VEGAØYAN 2006 - 2020

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bremstein				20	20	36	56	55	65	49	36	60	36	54	41
Flovær	151	147	153	155	152	120	136	140	170	143	124	140	127	127	120
Halmøy	50	77	79	66	38	38	40	40	40	40	20	20	20	20	20
Hysvær	64	89	90	98	92	122	110	104	103	105	134	158	130	153	164
Kilvær		3	12	19	23	23	20	25	41	48	55	61	60	54	61
Lånan	538	502	597	636	665	663	773	764	963	719	729	761	792	699	743
Muddvær	151	181	221	215	193	173	203	188	218	166	153	167	70	89	95
Skjærvær	13	22	19	23	33	39	52	47	47	33	30	50	40	40	40
Totalt	967	1021	1171	1232	1216	1214	1390	1363	1647	1303	1281	1417	1275	1236	1284

Fuglevokterne regnet med at det vil ta 8 - 10 år før de igjen har samme antall hekkende fugl. De ser derfor svært mørkt på framtiden. De fikk en liten økning i 2019 og 2020, men mener det er helt nødvendig at det også i 2021 tas ut oter før sesongen. Ellers ser de ingen vits i å fortsette for å vokte otermat, som de sier.

De øvrige dunværene fikk en bra sesong, selv om våren var lang og kald. Lånan opplevde en oppgang på rundt 40 fugl og endte på 743 fugl. I toppåret 2014 hadde de 963 fugl som de sanket dun fra. Fuglevokterne der er derfor bekymret for framtiden; både mht ærfuglbestanden, mattilgang i havet, miljøgifter og rekruttering. Det bør absolutt forskes på hva som skjer i havet i verdensarvområdet og Stiftelsen har tatt initiativ til en dialog med Miljødirektoratet om hvordan slik forskning kan igangsettes. Stiftelsen ble i 2020 invitert inn i forskningsprosjektet «Fuglan veit» i regi av UiT Norges Arktiske Universitet og det er et håp at det kan komme inn noe forskning også gjennom dette prosjektet. Ut fra registreringer av hekkesuksess i dunværene er det også grunn til å ha oppmerksomhet på predatorbekjempelse som vil kreve en kontinuerlig innsats. Flere jegere gjennomfører området med hund og har feller oppe. I perioden 2014 - 2020 er det tatt nær 600 mink i området. Ved årsskiftet viste statistikken 80 mink som er tatt av jegere og andre i området. SNO driver også fellefangst og tok i 2020 syv mink. SNO har i flere år hatt en oppsynsmann med hund til å gjennomføre deler av verdensarvområdet. Ifølge jegerne og SNO kan det synes som at minkbestanden er stadig minkende. I 2017 - 20 er det også bygd og tatt i bruk flere kråkefeller for å få ned den store bestanden av kråke i buffersonen. I perioden er ca 1700 kråker tatt ut, noe som sannsynligvis vil merkes i bl.a. Hysvær der kråkene har vært en stor plage for fuglevokterne.

4.3. Fiskeriene

DET ER STERKT BEKLAGELIG AT DET PÅ NASJONALT PLAN ER FORSTÅELSE FOR AT DET TRENGS SÆRSKILTE ORDNINGER FOR KULTURLANDSKAPET, MENS FISKERIENE IKKE FÅR TILSVARENDE FOKUS. (FOTO: HANNE PERNILLE ANDERSEN)

Fiskeriene i verdensarvområdet er sterkt redusert. Fiskeridirektoratets statistikk viser at det i 2020 var 20 på Vega som drev fiske som hovednæring, mens tilsvarende tall for 1988 var 90 heltidsfiskere. Tendensen er den samme i hele regionen og ny statistikk viser en nedgang på 79 prosent heltidsfiskere på Sør-Helgeland siden 1988.

Vega kommune fikk likevel i 2016 fullfinansiert ny fiskerihavn på Gardsøya midler fra Kystverket, Nordland fylkeskommune, ved låneopptak og avsatte midler. En skikkelig fiskerihavn er en forutsetning for å kunne snu utviklingen i fiskeriene. Samtidig ser vi også stor økning i søkning til blå linjer og unge ser muligheter i både fiskeri og havbruk. Det vil være et viktig mål for Stiftelsen at fiskeriene i verdensarvområdet blir behandlet på statlig hold, men vi registrerer at dette er en langsiktig prosess fra departementene.

Et annet svært viktig tema er forsøkene med taretråling i området. Det kom i 2020 forslag om å starte kommersiell taretråling. For Vegaøyen verdensarvområde bør det gjennomføres en konsekvensutredning av taretråling og vurderes om det gjennom Kystplan Helgeland skal synliggjøres hvilke områder som bør unntas fra taretråling av hensyn til naturmangfoldet og fiske. Kommunen kan med hjemmel i plan- og bygningsloven vedta dette der det ikke er utarbeidet forskrift om taretråling.

4.4. Formidling

DA SMITTEN VAR PÅ DET LAVESTE SOMMEREN 2020, VAR DET MULIG Å FÅ GJENNOMFØRT NOEN FÅ AKTIVITETSDAGER FOR BARN I SKAPERVERKSTEDET.

Vega Verdensarvsenter AS er et datterselskap av Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv, mens Vega kommune er eier av senteret. I første halvdel av 2020 var daglig leder hovedansvarlig for videreutvikling av formidlingskonseptet og deltok i arbeidet med å utvikle nytt manus for hovedutstillingen. Se øvrig aktivitet i senteret side 25.

På budsjettet for 2020 var det satt av kr 120 000 til frivillige lag og foreninger. Følgende fire tiltak i regi av lag/foreninger fikk tildelt midler:

1. IL Vega - Vega Challenge, kr 25 000
2. Vegaøyens Venner, kr 30 000
3. Vega Kystlag, kr 20 000
4. IL Vega - Vegatrappa, kr 25 000

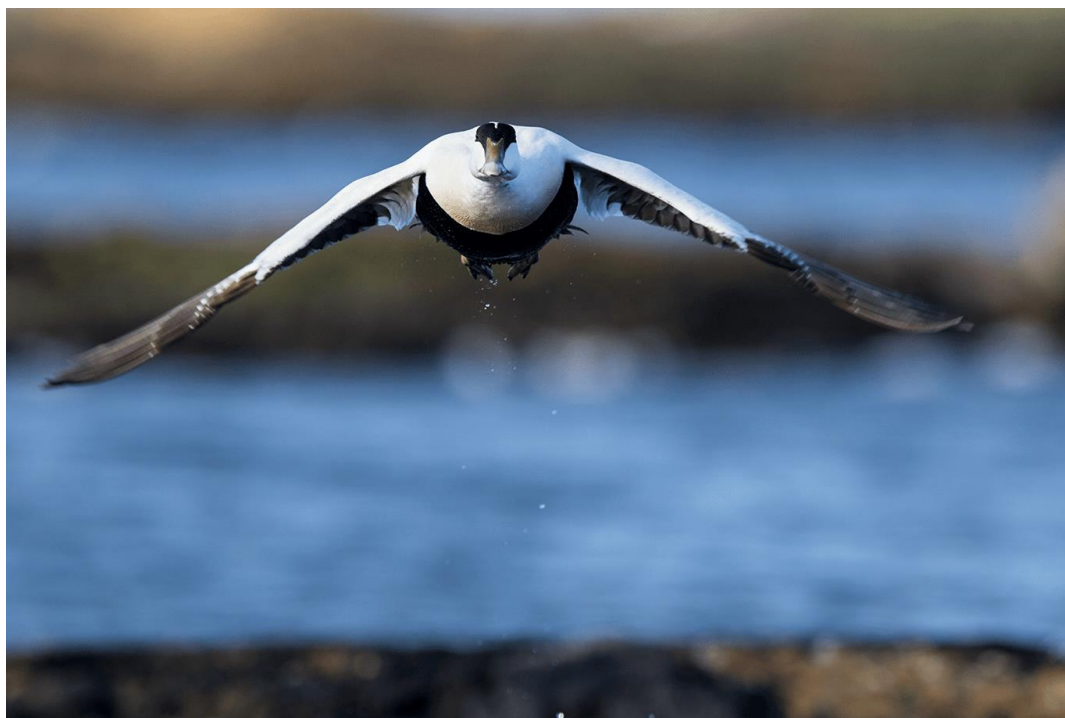
Pandemien satte en stopper for noen av aktivitetene som var planlagt, men Vegaøyens Venner gjennomførte bl.a. en godt besøkt fortellerkveld med fugler som tema. Vega Kystlag hadde også åpen brygge med mange besøkende og IL Vega jobbet med videreutvikling av Vegatrappa og Vega Challenge.

4.5. Besøksforvaltning/reiseliv

Ut fra rapportering fra bl.a. Statens naturoppsyn og fuglevoktere synes det foreløpig ikke som at reiselivet lokalt eller i regionen er en trussel i forhold til fugleliv og kulturlandskap. Men det meldes om enkeltepisoder der enkelte har kjørt for fort gjennom været i hekkesesongen og forstyrret fuglene. Det vil være viktig å ha en tett dialog med reiselivsnæringen og denne dialogen er i gang. Tre - fire ulike firma som driver med bl.a. rib er etablert i regionen i løpet av de siste par årene. De planlegger alle turer i verdensarvområdet og innom dunværene. Flere har også gått til innkjøp av vannskuter og det ble rapportert forstyrrelser i Kilvær da ærfuglene var i ferd med å gå på land. Stiftelsen og senteret samarbeider med Vega verneområdestyre og Vega kommune om å videreutvikle tidligere tiltak til en helhetlig besøksforvaltning for verneområdene i kommunen. Vega verneområdestyre hadde i 2019 - 2020 møter med grunneierne i alle verneområdene for å kartlegge hvordan det best kan legges til rette for opplevelser og aktiviteter. Stiftelsen og Vega kommune har deltatt på møtene med henholdsvis daglig leder, reiselivssjef og miljøvernsjef. Vega verneområdestyre fikk i 2020 endelig godkjent **Besøksstrategi for verneområdene på Vega** av Miljødirektoratet. Besøksstrategien for verneområdene i Vega inneholder kunnskap om de besøkende, reiselivet, naturverdier og sårbarhet. Besøksstrategien viser hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, osv.) som er nødvendig for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde.

4.6. Fugleliv

ÆRUGLBESTANDEN HAR HATT EN DRAMATISK TILBAKEGANG FRA 18 950 TIL 2220 I 2019. (FOTO: CYRIL RUOSO)

I henhold til Unescos innskrivingstekst og forvaltningsplanen for 2015 - 2022 skal tålegrensen mellom verdensarvverdiene og havbruk defineres. Vega kommune leder arbeidet med utredningen og konsekvensanalyse som også omfatter andre påvirkningsfaktorer enn oppdrett. Stiftelsen satte av kr 100 000 til delfinansiering av utredningene både i 2017 og 2018. Vinteren 2019 var Stiftelsen medfinansierer da NINA foretok kartlegging av overvintrende sjøfugl i verdensarvområdet. Vega verneområdestyre har i samarbeid med Stiftelsen utviklet sårbarhetskart som viser myte-, hekke og overvintringsområdene.

Daglig leder/verdensarvkoordinator bidro med innspill til program for tilleggsutredningen om havbruk - verdensarv og med forskningsrapporter mm til tilbyder som fikk oppdraget.

4.7 Viltkartlegging og vegetasjon

I henhold til Unescos innskrivingstekst og forvaltningsplanen for 2015 - 2022 skal tålegrensen mellom verdensarvverdiene og havbruk defineres. Vega kommune leder arbeidet med en tilleggsutredning som også omfatter andre påvirkningsfaktorer enn oppdrett. Vega verneområdestyre og Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv finansierte vinterkartlegging av sjøfugl i regi av Norsk institutt for naturforskning i 2019. I

utgangspunktet skal kartleggingen brukes i arbeidet med besøksforvaltning, men kartleggingen er også del av utredningsgrunnlaget for firmaet Instant Heritage som i 2020 fikk oppdraget å lage tilleggsutredningen.

Utdrag fra rapport:

Tabell 2. Antall observerte individer av viktige arter av sjøfugl i Vega kommune 16.1. - 4.4.1980, (Nygård & Røv 1984), og i 2019. Områdeinndeling og områdevis resultater er vist i figur 3 og tabell 3).

Arter / artsgrupper	1980	2019
Lommer	185	89
Dykkere		22
Skarver	1930	2240
Ærfugl	18950	2220
Praktærfugl	487	2
Havelle	1811	192
Sjørørre	1183	521
Siland	428	810
Teist	857	481

Som det framgår av tabellen, er tilbakegangen fra 1980 særlig stor for ærfugl: fra 18 950 til 2220 i 2019. Prosentvis er også tilbakegangen stor for havelle.

Som oppfølging til den periodiske rapporteringen til Unesco, har Stiftelsen i perioden 2010 - 2016 finansiert vegetasjons-, naturtype- og viltkartlegging i verdensarvområdet. Totalt sett har Nibio avd Tjøtta i en tiårsperiode kartlagt over tusen øyer og holmer i verdensarvområdet. Gjennom kartleggingen er det framskaffet unik informasjon om forekomster og fordeling av arter og vegetasjonstyper. Artsmangfoldet varierer mye fra øy til øy, men generelt sett er de aller fleste øyene svært rike på plantearter. Kartleggingen har siden 2012 vært kombinert med viltkartlegging, der Fylkesmannen har vært delfinansjør. Totalt var det registrert 244 fuglearter på Vega og i Vegaøyen. Observasjonene er lagt inn i Artsobservasjoner www.artsobservasjoner.no I tillegg har Stiftelsen hvert år mottatt en rapport om det utførte oppdraget.

I 2017 - 2019 samarbeidet Stiftelsen, Vega verneområdestyre og verdensarvsenteret med NIBIO om å utvikle det 3-årige prosjektet «Dypdykk» for verdensarvsenteret som synliggjør og formidler resultatene av kartleggingen for et bredere publikum. Arbeidet med å lage en «Vegavariant» av Kilden, som er NIBIOs hovedkartløsning ble fullført ved årsskiftet 2019/2020. Her er alle instituttets data samlet på ett sted sammen med et utvalg andre sentrale, nasjonale datasett. For Vega vil det i tillegg bli all informasjon om skjøtsel i området, fugleobservasjoner, vegetasjon mm. Besøkende skal kunne lete opp informasjon selv, og Vegakilden vil også bli brukt i undervisning og formidlingsøyemed. Utenom disse dataene vil det bli lagt inn bilder og annet av natur- og kulturhistorisk interesse. Besøkende skal kunne velge tema på en skjerm i resepsjons-/butikkområdet i senteret. I 2020 var «Dypdykk» klar for bruk, men pga smittevernhensyn måtte tilbudet utsettes.

4. 8 Overvåking av verdensarven

VED ØKT FERDSEL I VERDENSARVOMRÅDET VIL DET VÆRE VIKTIG Å OVERVÅKE MULIGE VIRKNINGER PÅ NATURKVALITETENE I OMRÅDER DER MAN SER AT DISSE ER TRUET (FOTO: STIG SÆTHER)

Utover å bidra til den systematiske rapporteringen til Unesco, har ikke Norge hatt en særskilt overvåking av verdensarven. Klima- og miljøverndepartementet ser behov for en jevnlig rapportering på tilstand og utvikling for å underbygge «føre-var» prinsippet i forvaltningen. Departementet skal derfor innføre en fast, forenklet rapportering til staten. Som et verktøy i arbeidet, utvikles målbare indikatorer for verdensarverdiene.

Tilstandsvariabler

Tilstandsvariablene nedenfor er hentet fra nominasjonssøknaden for Vegaøyen som verdensarvområde (2003):

Beite, slåttelandskap og vegetasjon	overvåke vegetasjon, skjøtselsformer, omfang av gjengroing og aktuelle arter, trusler
Duntradisjonen	antall dunvær, antall ærfuglvoktere, antall hekkede ærfugl i dunvær, antall ærfuglhus
Fugleliv	antall fugler registrert og antall fugler som hekker i området
Fiskeri	antall sysselsatte, antall fartøy, volumfangst, type fisk

Kulturminner	kulturlandskapet skal overvåkes som en helhet og må ses i sammenheng med arbeid som pågår hos Riksantikvaren
Reiseliv	antall overnattinger, lengde på oppholdet, aktiviteter for de besøkende, antall besøkende i området og i bufferonen

Fram til i dag er det gjort omfattende og systematiske registreringer av:

- Bygninger: SEFRAK registrering av bygninger fra før 1900, kommunale registreringer, kulturminneregistreringer i Vega kommune er gjennomført av Nordland fylkeskommune. (2008-2013)
- Vilt-/sjøfuglkartlegging: (1981/1995), 2007/2008, 2010 og 2012/2016) gjennomført av Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv i samarbeid med Fylkesmannen i Nordland
- Ærfuglhus: kartlegging av ærfuglhus/ærfuglarkitektur gjennomført av Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv (2010 - 2012 og 2016 - 2018)
- Vegetasjon: kartlegging av vegetasjon (2010 - 2016) på ca 1000 øyer som grunnlag for utarbeiding av skjøtselsplaner og forvaltningsplaner i verdensarvområdet. Gjennomført av Stiftelsen og Vega verneområdestyre i samarbeid med Nibio.

Overvåkingstiltak i henhold til ny forvaltningsplan (2015 - 2022):

- Overvåke endring av sjøfugl i verdensarvområdet hvert 6. år
- Overvåke endringer av vegetasjon i verdensarvområdet hvert 6. år (vegetasjon som er truet av gjengroing og fremmede arter bør prioriteres)
- Oppfølging av «Sårbarhetsanalyse Vega, status og utfordringer for ferdsel i forhold til vegetasjonens sårbarhet» (Bioforsk Tjøtta 2010 og NINA 2018)
- Utredning av grensen mellom bevaring og bærekraftig utvikling mht til akvakultur (2017 - 2021)
- Avklaring av hvordan verdensarvverdiene blir ivaretatt i forbindelse med drift av eksisterende anlegg og ved saksbehandling av ny akvakulturvirksomhet. (2017 - 2021)

Utredningen «*Sammenstilling av eksisterende kunnskap om påvirkningsfaktorer og effekter på ærfugl og ærfugldrift i Vegaøyen verdensarvområde*» (2017) konkluderer med at det mangler kunnskap om hvilke arter som finnes i området, når de ulike artene er mest sårbare og variasjoner i deres tålegrenser gjennom året. Ifølge rapporten er kunnskapsnivået om temaet er mangelfullt, og det anbefales at nye feltstudier gjennomføres, inkludert ny kartlegging for å finne hvilke områder som i dag er de mest viktige for både ærfugl og andre arter. Deler av dette er gjort gjennom bl.a. vinterkartleggingen i 2019. Vegetasjonskartleggingen gjennomført av NIBIO Tjøtta i perioden 2010 til 2016 vil være et godt utgangspunkt for å definere bevaringsmål for de naturtyper som trues av for eksempel gjengroing.

4.9. Kulturminnevern

Søknaden til Riksantikvaren fra Nordland fylkeskommune for 2020 var på kr 3 727 000, basert på 23 søknader fra verdensarvområdet og buffersonen. Nordland fylkeskommune mottok 3 mill kr i rammetilskudd fra Riksantikvaren og i tillegg var det gitt forhåndstilsagn til flere prosjekter i 2019.

Totalt ble det gitt tilsagn til 18 ulike prosjekter. Disse inkluderte både rene restaureringsprosjekter, kurs/kompetansehevingstiltak, oppdatering av SEFRAK-registeret og 50-prosentstillingen som bygningsvernkonsulent.

I 2020 tok Stiftelsen initiativ til samarbeid med Helgeland Museum om en utstilling om bygningsvern. Den har som mål både å synliggjøre arbeidet som blir gjort, inspirere tiltakshavere til å søke midler for istandsetting, bidra til kompetanseoppbygging med opplæring for å få flere til å bli håndverkere innen bygningsvern.

Framover vil det være viktig å få styrket opplæringen av nye håndverkere. Vega mangler fagfolk som kan ta på seg restaureringsprosjekter. Per i dag er det 400 Sefrak-registrerte bygg og 80 av disse er istandsatt. Helgeland Museum startet i 2020 med å få etablert et bygningsvernsenter på Vega med en bygningsvernleder i full stilling som skal arrangere kurs oa tiltak for kompetansebygging. Se side 29.

HÅNDVERKERE RESTAURERTE TAKET PÅ HOVEDHUSET I FLOVÆR I 2020. DETTE VAR ETT AV 18 TILTAKENE SOM FIKK TILSKUDD VIA RIKSANTIKVAREN/NORDLAND FYLKESKOMMUNE. (FOTO: EIVIND MATHISEN)

5. Arbeid i regi av andre instanser

5.1. Vega Verdensarvsenter (utdrag statusrapport)

2020 var Vega Verdensarvsenter sitt første hele driftsår i nytt bygg. Til tross for at covid-19 pandemien førte til en usikker periode tidlig på våren, valgte vi å planlegge som om sesongen kunne gå som normalt. Det viste seg at Vega som destinasjon mottok flere gjester enn vi noen gang tidligere har gjort. Verdensarvsenteret hadde cirka 6200 betalende gjester og cirka 30 000 gjester som besøkte senteret på arrangementer, utstilling, kafe ol. Gjestene var i all hovedsak fra Norge. Som en følge av covid-19 pandemien kunne vi ikke ta imot noen cruiseskip denne våren og senteret kunne ikke åpne før den 13. juni. Det ble heller ikke arrangert noen av båtturene til Lånan. Vega Havhotell og verdensarvsenteret inngikk tidlig på våren en avtale om at Havhotellet skulle drive kafeen på verdensarvsenteret fra om med 13. juni. Dette har vært en suksess både for Havhotellet og verdensarvsenteret.

Vega Turistinformasjon flyttet inn i senteret denne sesongen og vi har hatt et nært samarbeid mellom turistinformasjonens og verdensarvsenterets ansatte. Dette har vært svært positivt for begge parter, da ressursene ble sett i sammenheng og godt utnyttet.

Gjennom 2020 har vi jobbet med å videreutvikle formidlingen av våre verdensarvverdier gjennom ulike prosjekter:

Utstillingen Vile vakre Vega: I 2020 har vi skrevet et nytt guidemanus for utstillingen med fortelling, dikt og sang med utgangspunkt i verdensarvverdiene og tekst fra lokale forfattere. For å tydeliggjøre duntradisjonen har vi fått inn film bilder og et E-hus som er tilgjengelig for barn med "lyskasser" som viser maten som ærfuglen spiser.

Dypdykk: Kunnskapen om verdensarvområdet skal tilgjengeliggjøres gjennom databasen «Dypdykk», en stor touch-skjerm i resepsjonen med oppdatert informasjon om verdensarven både i fortid, nåtid og så langt det er mulig om framtiden. NIBIO har utformet «Vegakilden» med sammensatte, bearbeidede forskningsresultater fra vegetasjonskartlegging, naturtypekartlegging, viltkartlegging, sårbarhetsanalyser og overvåking av naturtyper. Annen forskningsdata vil også gjøres tilgjengelig, for eksempel innen geologiske, historiske, ornitologiske og biologiske fagfelt.

Natursti rundt verdensarvsenteret: En tresti er etablert ute, fra senterets hovedinngang og ut til stasjoner med ulike tema; som ærfuglarkitektur, vind og vær, fugleliv, flora og fauna. Å besøke de ulike stasjonene skal være selvforklarende slik at gjestene skal få en fullverdig opplevelse uten å bli fulgt av en personlig guide.

SNORKELØYPA MED UMLEIE AV SNORKELUTSTUR HAR VÆRT TILBUD FOR BARN OG VOKSNE I 2020

Hold Vegaøyen ren: Prosjektet Hold Vegaøyen ren ble gjennomført med 18 ungdommer i alderen 14 - 16 år som samlet inn 6 tonn marint avfall. Det skjedde i samarbeid med organisasjonen In The Same Boat i forhold til båttransport av strandryddere og avfall.

Utvikling av marine opplevelser: Forprosjektet «Kunnskapsbasert utvikling av marine opplevelser i verdensarven» ble avsluttet i høsten 2020. Vi vil bruke kunnskap om de marine ressursene til å utvikle opplevelseshetiviteter for barn for sesongen 2021. Kunnskapen fra dette prosjektet skal også benyttes i kunnskapsbasen "Dyptykk".

Konkrete aktiviteter:

- **Skaperverkstedet:** På grunn av covid-19 har det vært vanskelig å gjennomføre aktiviteter i Skaperverkstedet som planlagt, men vi hadde tre båtbyggerkurs for barn og ett kurs i skinstrykk for voksne. Rommet har også vært brukt som møterom for mindre grupper.
- Snorkeløypa med utleie av snorkelutstur har vært tilbud barn og voksne i denne sommersesongen.
- I september hadde vi besøk av to klasser fra Mosjøen videregående skole og tre klasser fra videregående skole i Brønnøysund.
- Verdensarvsenteret har også vært brukt til ulike aktiviteter i regi av foreninger og lag og enkelt personer. Men de aller fleste planlagte arrangementene - også samarbeidsprosjektene med Vega skole - både vår og høst ble dessverre avlyst eller utsatt på grunn av covid-19 pandemien.

5.2 Vega verneområdestyre (utdrag årsmelding)

Forvaltningsmyndigheten for verneområdene i Vega kommune er delegert til Vega verneområdestyre som består av tre politiske representanter; to fra Vega kommune og en fra Nordland fylkeskommune. Sekretariatet for verneområdestyret er verneområdeforvalter som er ansatt hos Fylkesmannen i Nordland, men med lokalt kontorsted. Styret skal sørge for at forvaltningen av verneområdene gjennomføres i samsvar med verneforskriftene for de enkelte verneområdene, naturmangfoldloven, nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser.

Nytt styre ble konstituert 16.mars 2020, med følgende medlemmer:

- Vega kommune: medlem Andre Møller (leder), vara Hilde Sprækenhus.
- Vega kommune: medlem Eirin Sannes Sleteng (nestleder), vara Per-Anton Nesjan.
- Nordland fylkeskommune: medlem Knut P Torgersen, vara Kari Anne B Andreassen.

Vega verneområdestyre søkte om 1 116 000 kr i 2020 og fikk tildelt 925 000 fra Miljødirektoratet til tiltak i verneområdene. Tilskuddet ble brukt på en rekke skjøtsels- og informasjonstiltak i verneområdene i Vegaøyen og på Vega:

Tiltak	Navn	Bestilling	2019	Budsjett	2020
1	Beiting i Hysvær/Søla landskapsvernområde jfr ny skjøtselsplan.	80 000		80 000	
2	Beiting i Kjellerhaugvatnet	30 000		30 000	
3	Beiting i Holandsosen	30 000		30 000	
4	Slått i Lånan	60 000		60 000	
5	Slått i Skjærvær	40 000		40 000	
6	Slått i Flovær	15 000		15 000	
7	Slått i Muddvær	25 000		25 000	
8	Bytte ut midlertidig informasjonstavle i Sør-Nautøy Holandsosne NR	70 000		60 000	
9	Informasjonsmateriell på norsk, engelsk og norsk	30 000		15 000	
10	Opparbeiding av sti til nytt informasjonspunkt tilknyttet Holandsosen NR	80 000		60 000	
11	Hogst av lauvkratt i Holandsosen naturreservat Del 1, jfr ny skjøtselplan for Holandsosen NR	200 000		193 000	
12	Rydding etter hogst i kjellerhaugvatnet naturreservat	95 000		75 000	
13	Hogstarbeid for skogbrukselever	40 000		35 000	
14	Oppsetting av sauskjul i Holandsosen naturreservat	30 000		10 000	
15	Hogst av sitkagran og lauvkratt i Søla, jfr skjøtselplan for Søla.	20 000		10000	
16	Sitkagranplukking og klipping i Holandsosen, Kjellerhaugvatnet og Hysvær	10 000		5000	
17	Sitkagranklipping i Eidemslieien	15 000		15000	
18	Marin forsøpling og informasjon (SNO disponerer pengene)	25 000		25000	
19	Utbedring av jordkjelleri i Søla	10 000		5000	
20	Utbedring av flytebrygge i Søla	50 000		50000	
21	Bekjempelse av predator (mink)	23 000		10000	
22	Uttak av predator (kråke)	25 000		12000	
23	Støtte til oppgraving av vannhull i Lånan (jfr ST 19/19 i Vega verneområdestyre)	25 000		25000	
24	Informasjon og anonseringstiltak	20 000		15000	
25	Grusing av jorbruksvei fra Nes til Kjellerhaugen	20 000		0	
26	Vedlikehold og utbedring av beitegjerdet gjerde i Holandsosen og Kjellerhaugvatnet	40 000		10000	
27	Vedlikehold av gjerde i Skjærvær	5 000		5000	
28	Uforutsette utgifter	3 000		10000	
	Sum	1 116 000		925 000	

Forvalteren har dialogmøter med et rådgivende utvalg der berørte interesser er representert. Forvalteren er sekretær for utvalget og referat fra møtene legges ved årsmeldingen. For å få en mer helhetlig forvaltning og dialog vedtok verneområdestyret og Stiftelsen i 2020 å slå sammen rådgivende utvalg for begge styrene.

5.3 Oppsyn i regi av Statens naturoppsyn (utdrag)

SNO-Helgeland har loggført 332 arbeidstimer i Vega i 2020,- hvorav 160 timer er relatert til minkarbeid. Det er med tjenestebåt totalt loggført 2480 km kjørt oppsyn/tilsyn/tiltak i verneområder/verdensarvområdet i Vega. 1350 km av disse er kjørt i forbindelse med uttak av mink.

Kontroll med etterlevelsen av spesifiserte lovverk er kjerneaktiviteten til SNO, og ble opprettholdt i 2020. Det løpende kontrollarbeidet skal bestå av uniformert tilstedeværelse i aktuelle naturområder med rutinemessig kontroll av etterlevelsen av regelverket gjennom stikkprøver og oppfølging av tips.

Aktiviteten i 2020:

Det har i 2020 kun i beskjeden grad vært utført oppsyn/tilsyn i Vega innenfor feltene motorferdsel, laksoppsyn og kulturminner.

Bestillingsoppgaver

SNO-Helgeland har i 2020 hatt mest oppmerksomhet på oppsyn- og tilsynsrollen i forhold til verneområdene og verdensarvområdet i Vega. I et forebyggende perspektiv er det å være til stede for "å se og bli sett" fortsatt ansett som den trolig viktigste oppgaven for SNO. SNO har i tillegg forsøkt å få utført flest mulig av de bestilte oppdrag både på oppsyn, tilsyn, tiltak, uttak av mink samt registreringer i verneområder og verdensarvområdet. Ikke alle oppdrag, som f.eks. registreringer vinters tid, har latt seg utføre i ønsket omfang. Dette har i hovedsak med at det ikke har vært tidsressurser tilgjengelig, men det har også påvirket tjenesten at SNO-Helgeland ikke har hatt tilgang på stor tjenestebåt fra juli til desember grunnet tekniske problemer.

SNO-Helgeland har med noen få unntak fått utrettet bestilte registrering- oppsyns- og tilsynsoppgaver. Omfanget av enkelte oppdrag har dog blitt noe begrenset. Dette kan ha flere årsaker. Generelt er det utvilsomt slik ressursituasjonen i SNO ikke helt står i forhold til oppgaveportefølgen. Spesielt kan dette ha med at lokalt så får en ut fra spesielle lokale forhold føringer på å prioritere andre oppgaver, som for eksempel laksoppsyn, noe mer. Helgeland er pr. d.d av de verste områdene i Norge hva gjelder ulovlig fiske etter anadrom fisk.

Det har i aktuelt tidsrom vært utført oppsynsturer spesielt rettet inn med tanke på ilandstigningsforbud. Det er ikke gjort observasjoner av brudd på bestemmelsene. Det er heller ikke mottatt tips om at reglene for ilandstigningsforbud har vært brutt. SNO har som tidligere bistått verneområdeforvalter ved en del oppdukkende oppgaver og transportbehov.

5.4 Vega kommune: Arbeidsoppgaver verdensarv

Kulturlandskap: Jordbrukssjef sto for administrasjon og behandling av verdensarv-midlene som tildeles via Fylkesmannens landbruksavdeling. Dette er midler som bevilges over jordbruksavtalen. Etter en stor økning i midlene fra Landbrukets Utviklingsfond (LUF) ble det i 2019 tildelt 1,6 mill kr. direkte til bønder som skjøtter kulturlandskapet. Vega kommune bistår ellers på den forvaltningsmessige siden. Det gjelder behandling av søknader i forbindelse med beiting og slått, men også søknader om midler i form av SMIL til ulike skjøtselstiltak og bygningsvern tiltak i verdensarvområdet. Dette kan være fra enkeltsøkere eller Stiftelsen. Av stillingsressurser har kommunen ellers hatt ca 10 -12 prosent av ordførers stilling som styreleder i Stiftelsen og hel stilling på reiselivsstrategi.

Vega Turistinformasjon

Vega kommune har vedtatt en reiselivsstrategi for kommunen og har ansatt reiselivssjef for å følge opp strategien. Vega er også sertifisert som bærekraftig destinasjon. Kommunestyret vedtok i 2018 at reiselivsstrategien skal rulleres og at det skal utarbeides ny plan for Vega som reisemål der arbeidet med bærekraftig reiseliv og besøksforvaltning skal integreres. Dette arbeidet fortsatte i 2020.

Reiselivssjef samarbeidet med formidlingsansvarlig i senteret med oppdatering av www.visitvega.no som felles inngangsside for Vega Turistinformasjon/visitvega, Vega verneområdestyre, verdensarvsenteret og Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv.

Turistinformasjonen ble i 2020 flyttet til verdensarvsenteret og dette fungerte svært godt. Senteret, turistinformasjonen og kafeen hadde besøkstall på rundt 30 000; mens Turistinformasjonen i 2019 hadde 4000 besøkende. Turistinformasjonen tok imot og informerer enkeltpersoner, samt bistår pressegrupper og grupper som ønsker å oppleve Vega og verdensarven.

Senteret, verneområdestyret og Stiftelsen samarbeider med Visitvega om å ta imot grupper, annonsering, utvikling av informasjonsmateriell og om oppfølging av bærekraftig reiseliv som en del av verdensarvarbeidet.

5.5 Administrativt kontaktutvalg

Administrativt kontaktutvalg er etablert av Vega verneområdestyre og skal sikre at forvaltningen av verneområdene blir godt integrert i den kommunale forvaltningen samt sikre et nært samarbeid med Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv. Det skal holdes minst to møter i året. Vega verneområdestyre vedtok 21. november 2016 at administrativt kontaktutvalg skal bestå av følgende medlemmer: Tre representanter fra Vega kommune (miljøvernssjef, jordbrukssjef, reiselivssjef) og en representant fra Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv (daglig leder). Vega kommune ved teknisk avdeling kalles inn på møtet ved

behov. Verneområdeforvalter er sekretær for utvalget. Det ble avholdt 2 møter i administrativt kontaktutvalg i 2020. Møtet våren 2020 ble et felles møte med Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv som vedtok å etablere et rådgivende utvalg og ha felles møter med verneområdestyret.

5.6 Helgeland Museum

Helgeland Museum og Vega kommune vedtok i 2018 å legge ned virksomheten ved E-huset Museum som formidlet ærfugltradisjonen, området universelle verdi. Museet ble holdt åpent sesongen 2019 og 2020 av Inga E Næss som startet museet. Daglig leder ved museet gikk ut i pappaperm til sommeren 2020 og ble ikke erstattet. Det skulle i stedet være en museumsansatt som delte på ansvaret for Vega og Vevelstad.

Helgeland Museum hadde ansvar for guidingen på Hurtigruten utfluktsprogram til Vega, men disse turene gikk i hovedsak ut pga covid-19 .

Helgeland Museum er engasjert via Den kulturelle skolesekken for Sør-Helgeland til å formidle ærfugltradisjonen. Museet har samarbeidet med Stiftelsen og nå senteret i dette prosjektet. Også dette gikk ut pga pandemien.

Etter avtale mellom Nordland fylkeskommune (NFK) og Helgeland Museum (HM) har NFK engasjert HM til å følge opp deler av bygningsvernarbeidet i verdensarvområdet.

Arbeidet består av tilstandsvurdering, rådgivning i restaureringsarbeidet, prosjektering og opplæring mv. Dette innebærer et betydelig løft for bygningsvernarbeidet i verdensarvområdet, både gjennom direkte bistand til tiltakshaverne og kompetanseheving hos lokale håndverkere. Det har også vært positivt at ansatt i museet har kontor i verdensarvsenteret og dermed er en del av miljøet der.

Stiftelsen har i 2019 - 2020 hatt en god dialog med Helgeland Museum om kompetanseoppbygging og formidling av bygningsverntiltak i verdensarvområdet gjennom en utstilling som det ble bevilget tilskudd til i 220 fra NFK/RA og som skal utvikles i fellesskap.

Framover vil det være viktig å få styrket opplæringen av nye håndverkere. Det var derfor en svært positiv nyhet da Helgeland Museum i 2020 varslet at de i samarbeid med Vega kommune vil etablere et bygningsvernssenter i tilknytning til den gamle prestegården på Gladstad. Vega mangler fagfolk som kan ta på seg restaureringsprosjekter. Per i dag er det 400 Sefrak-registrerte bygg og 80 av disse er istandsatt. Et bygningsvernssenter vil derfor være av stor betydning for å bygge opp både lokal og regional kompetanse.

5.7 Frivillig arbeid

Flere organisasjoner, lag og enkeltpersoner legger ned en stor innsats med å dokumentere og formidle verdensarvens immaterielle og materielle kulturarv. Dette arbeidet sikrer både verdensarvverdier og lokal forankring. For verdensarvsenteret vil det være viktig å få et godt samarbeid med de ulike aktørene, slik at senteret kan bli en formidlingsarena for det frivillige arbeidet.

Det frivillige arbeidet har også vært høyt prioritert i Stiftelsens budsjett og arbeidsplan. Årlig er det lyst ut tilskuddsmidler til lag og foreninger som arbeider for å fremme og støtte opp om verdiene i Vegaøyen verdensarvområde. Midlene har gått til konkrete prosjekter og tiltak. På budsjettet for 2020 var det satt av kr 120 000 til frivillige lag og foreninger. Følgende fire tiltak i regi av lag/foreninger fikk tildelt midler:

1. IL Vega - Vega Challenge, kr 25 000
2. Vegaøyens Venner, kr 30 000
3. Vega Kystlag, kr 20 000
4. IL Vega - Vegatrappa, kr 25 000

Midlene som er gått til Vegaøyens Venner er brukt til ulike arrangement og formidlingstiltak gjennom hele året, eks Ærfuglpatrulje til Bremstein for å hjelpe fuglevokter der, Øyens Dag og godt besøkte fuglekvelder.

Vega Kystlag har oppgradert utstillingene på Kystlagets Brygge og har ansatt sommerguide som formidler kystkulturen.

IL Vega har stått i spissen for arbeidet med Vegatrappa som ble åpnet i 2019. Trappa ble et svært populært tiltak og både lokale og tilreisende var flittige brukere av trappa som gir god utsikt over verdensarvområdet. Stiftelsens støtte er markert med skilt.

IL Vega arrangerer Vega Challenge, kajakkkrace gjennom verdensarvområdet som gir et godt innblikk i verdensarvområdets natur.

6. Bakgrunn for Stiftelsens arbeid

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv ble stiftet 5. april 2005 av Vega kommune. Opprettelsen av stiftelsen er forankret i artikkel 17 i Unescos verdensarvkonvensjon. Stiftelsens formål er nedfelt i §2 i vedtektene, og fastslår at den skal bidra til ivaretagelse av områdets verdier, slik det er avgrenset og beskrevet i nominasjonsdokumentet Vega - The Vega Archipelago (2004).

Til enhver tid gjeldene retningslinjer for oppfølging av Unescos konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv, verneforskrifter, samt gjeldene forvaltningsplan for Vegaøyen verdensarvområde, skal være styrende for Stiftelsens prioritering av tiltak og aktiviteter.

St.meld 35 anbefaler at arbeidet på verdensarvstedene organiseres med verdensarvråd eller stiftelse og med en verdensarvkoordinator som skal ha en koordinerende rolle i den periodiske rapporteringen til Unesco og ivareta den direkte kontakten med Klima- og miljødepartementet. Lokal organisering for Vegaøyen er dermed i tråd med de nasjonale føringene.

I overordnet strategi- og tiltaksrettet arbeid har Stiftelsen arbeidet ut fra verdensarvkonvensjonens intensjoner, innskrivingsteksten på Unescos verdensarvliste, gjeldende forvaltningsplan og tiltaksplanen for kulturlandskapet. Verdensarvkonvensjonen sier blant annet i artikkel 4: *"Et land som er avtalepart i denne konvensjonen, erkjenner at plikten til å identifisere, verne, bevare, formidle og overføre til fremtidige generasjoner den kultur- og naturarv som det er vist til i artikkel 1 og 2..."*

Nasjonalstaten anmodes videre på generelt grunnlag til å gi arven en funksjon i lokalsamfunnet, integrere vern i alminnelig planlegging, etablere instanser med tilstrekkelig personale for å ivareta oppgavene, videreføre studier og forskning, samt fremme opprettelse eller utvikling av regionale sentre for utdanning, vern, bevaring og formidling.

Verdensarvkomiteens anmodning til myndighetene ved innskrivingen av Vegaøyen på listen i 2004 var samtidig konkret i anmodningen om å utvikle en spesiell strategisk plan for verdensarvområdet med målsettinger for støtte til tradisjonelle driftsformer innen landbruket, særlig beiting med sau, opprettholdelse av mosaikken i landskapet, tiltak for å få grunneierne engasjert i forvaltningen og å utrede grensen mellom bevaring og bærekraftig utvikling mht akvakultur.

Innsamling av den immaterielle kulturhistorien og de tradisjonelle gjøremålene i øyene for å kunne overvåke at de består, er andre punkt som påpekes.

Stiftelsen har arbeidet for å følge opp intensjonene i Verdensarvkonvensjonen gjennom samarbeid med lokale interessenter og arbeid med barn og unge.

Videre har hovedmål for forvaltningsplanen og tiltaksplanen for Vestnorsk Fjordlandskap og Vegaøyen vært avgjørende for prioritering av tiltakene i vedtatt arbeidsplan for 2020.

6.1 Stiftelsens styre

I henhold til vedtak i Vega kommune og Stiftelsens styre i sak 04/12 skal Stiftelsen ledes av et styre på inntil 8 - åtte - medlemmer:

- A. 3 - tre - medlemmer oppnevnt av Vega kommune
- B. 1 - ett - medlem oppnevnt av Fylkesmannen i Nordland
- C. 1 - ett - medlem oppnevnt av Nordland fylkeskommune
- D.1 - ett - medlem oppnevnt av Helgeland Museum
- E. 1 - ett - medlem fra Stiftelsens samarbeidsråd
- F. 1 - ett - medlem valgt av styret, om mulig fra Stortingets Energi- og miljøkomité

Observatører: Miljødirektoratet, Riksantikvaren, Vega verneområdestyre og Statens naturoppsyn.

Stiftelsen hadde i 2020 følgende styre:

Ordfører André Møller, Vega kommune, leder

Vara: Hilde Sprekenhus, varaordfører Vega kommune

Ove Mortensen, Vega kommunestyre, nestleder

Vara: Eirin Sannes Sleteng, Vega kommunestyre

Margunn Ebbesen, stortingsrepresentant for Nordland

Torfinn Sørensen, Fylkesmannen i Nordland

Vara: Arne Faruo, Fylkesmannen i Nordland

Magnar Solbakk, Helgeland Museum

Vara: Steinar Smedseng, Helgeland Museum

Kai Erik Breivoll, Nordland fylkeskommune (ikke erstattet)

Vara: Ruth Tove Trang-Liljar, Nordland fylkeskommune (ikke erstattet)

Hilde Wika, Vega kommune

Vara: Ove Horpestad, Vega kommune

Per-Anton Nesjan, fra Stiftelsens tidligere samarbeidsråd

Observatører:

Ole Sjøe Eriksen, Riksantikvaren

Gaute Sønstebø, Miljødirektoratet

Jannike Wika, Vega verneområdestyre

Runar Omnø, Statens naturoppsyn

Styret hadde i alt 3 (tre) møter: 13. - 14. januar, 27. mai og 2. og 3. september. I tilknytning til møtet i september ble det gjennomført en befaring til Bremstein. Styremøtene ble ellers arrangert på Teams og Vega Verdensarvsenter.

Styret behandlet 20 saker hvor de viktigste omhandlet arbeidsplan og budsjett, istandsetting av oppholdsrom i Bremstein for fuglevokterne, organisering av Stiftelsens styresammensetting og samarbeid med lag og foreninger, oppfølging av forvaltnings- og tiltaksplanen for området og de strategier som er vedtatt av styret på disse områdene. En viktig orienterings- og diskusjonssak var den pågående tilleggsutredningen om havbruk og verdensarv.

6.2 Stiftelsens rådgivende utvalg

Stiftelsens daglige leder og verneområdeforvalter fikk i sak 04/20 anmodning fra Stiftelsens styre om å vurdere praktiske løsninger og samordning av samarbeidet med interessentene i verdensarvområdet i et felles rådgivende utvalg. Vurderingene konkluderte med at det er positivt for å få en helhetlig forvaltning av verdensarvområdet der innspill fra interessentene og budsjett for de to instansene kan ses i sammenheng. Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv vedtok i sak 10/20 å erstatte Stiftelsens samarbeidsråd med et rådgivende utvalg som har felles møter med det rådgivende utvalget for Vega verneområdestyre. I sak 02/20 til konstituerende møte i Vega verneområdestyre sluttet Vega verneområdestyre seg til forslaget fra styret i Stiftelsen om å slå sammen møtene i de to utvalgene. Videre vedtok verneområdestyret at dersom Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv har behov for flere representanter inn i rådgivende utvalg enn de som er i rådgivende utvalg for Vega verneområdestyre, kan det oppnevnes flere. Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv vedtok derfor at et felles rådgivende utvalg består av de oppnevnte representantene for Vega verneområdestyre, men at det i tillegg oppnevnes representanter for Skogsholmen, samt Nordland ærfugllag og Vega historielag. Det rådgivende utvalget vil da få styrket representasjonen fra aktive interessenter i verdensarvområdet og samtidig lag på Vega som arbeider med vår historie.

Det rådgivende utvalget består av følgende organisasjoner og lag: rektor Vega skole, leder i Vega beitelag, leder i Vega bonde- og småbrukarlag, leder i Vega bondelag, leder Vegaøyens Venner, grunneierrepresentant fra Muddvær, grunneierrepresentant fra Flovær, grunneierrepresentant fra Skjærvær, grunneierrepresentant fra Søla, leder i Hysvær grunneierlag, leder eller lokal representant Nordland Ærfugllag, daglig leder i Utværet Lånan, leder i Vega Kystlag, grunneierrepresentant fra Eidemsliene, leder i Vega fiskarlag, leder i Naturvernforbundet Nordland, Nesna og omegn lokallag av NOF (norsk ornitologisk forening) Nordland, styreleder i Aktiv Vega, daglig leder i Vega verdensarvsenter, grunneierrepresentant Skogsholmen, leder Vega Historielag. Det felles utvalget hadde første møte 15. september 2020 og med svært godt oppmøte; rundt 20 frammøtte utenom møteledelsen. Se vedlagte referat fra møtet.

6.3 Stiftelsens sekretariat

Stiftelsen er lokalisert på Vega og hadde kontorlokaler i Vega Verdensarvsenter fra 1. februar 2019. Rita Johansen er ansatt som daglig leder og begynte i jobben 1. november 2005. Stillingen som ansvarlig for arbeidet med barn og unge ble flyttet fra Stiftelsen til Vega Verdensarvsenter i 2019, og Stiftelsen kjøpte i 2020 denne tjenesten fra senteret. Med Stiftelsens samlokalisering i Forvaltningsknutepunktet på Vega Verdensarvsenter med Vega verneområdestyre, Statens naturoppsyn, samt de ansatte i Vega Verdensarvsenter og Helgeland Museum, er de samarbeidende parter et godt stykke på vei til å bygge opp et kompetansemiljø på verdensarv.

De viktigste arbeidsoppgavene for sekretariatet i 2020 har vært:

- Oppfølging og bistand fuglevoktere, grunneiere og interessenter i området
- Presentasjon og oppfølging nasjonalt og regionalt av Vegaøyen Verdensarv
- Bistand til utvikling av formidlingskonseptet i Vega Verdensarvsenter
- Barne- og ungdomsprosjekt innen skjøtsel, ærfugltradisjon og andre tema
- Daglig drift med tiltaks- og økonomiarbeid

Arbeidet med rutiner for informasjon via nettsted er ferdigstilt og Stiftelsen har nå en felles inngangsside med Vega verneområdestyre, verdensarvsenteret og Visitvega. Stiftelsens nettside ble i 2020 oppdatert og det legges ut nyhets saker der som også kan deles på Facebooksiden Vega Verdensarvsenter. Denne erstattet i 2020 FB-siden Vegaøyen Verdensarv for å nå lettere ut med informasjon om arrangementer i verdensarvsenteret og andre aktuelle saker. Ved årsskiftet hadde siden ca 3856 følgere, mot 3371 følgere i 2019.

Stiftelsen, senteret, Visitvega og Vega verneområdestyre samarbeidet også om å få ut informasjon om arrangement og aktuelle saker i alle postkasser på Vega.

Daglig leder var i 2020 styreleder i medlemsorganisasjonen Norges Verdensarv, styremedlem i Nordic World Heritage Foundation og styremedlem i Helgeland Reiseliv. Daglig leder deltok i prosjektgruppa for «Grågås – fra problem til ressurs» og tok studiet prosjekt- og prosessledelse sammen med bl.a. senterleder. Styreleder er også lokal prosjektkoordinator for formidlings- og forskningsprosjektet «Fuglan veit» i regi av UiT – Norges Arktiske Universitet.

6.4 Vega Verdensarvsenter AS

Vega Verdensarvsenter AS ble etablert 20. mai 2016 og er et datterselskap som er 100 prosent eid av Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv. Selskapets virksomhet er butikk- og kafedrift, arrangere kurs, konferanser og turer, samt spre informasjon om Vegaøyen Verdensarv. Se utdrag av årsrapport for aksjeselskapet på side 24.

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv

Ærfuglveien 1

8980 Vega

Tlf: 97 03 46 46

E-post: post@verdensarvvega.no

Internett: www.verdensarvvega.no

De forente nasjoners
organisasjon for utdanning
vitenskap og kultur

• Verdensarv
• i Norge
• Vegaøyen